

נפקא מינה, למקח וממכר, שאם קנה עול ונמצא שאין רחבו טפח יכול להחזירו ולטעון שהוטעה במקחו.

אמר רבי יוחנן בן שאול, מפני מה אמרה תורה הביא עגלה בנחל, אמר הקדוש ברוך הוא, יבא דבר שלא עשה פירות, היא העגלה ויערף במקום שאין עושה פירות הוא הנחל שקרקעו קשה ואינה נעבדת, ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות על ידי שהרגוהו. והוינן בה מאי פירות שלא הניחוהו לעשות, אילימא פריה ורביה, אלא מעתה על חלל זקן ואסירים הכי נמי דלא ערפינן, אלא הכוונה שלא הניחוהו לעשות מצוות.⁽⁴⁵⁾

שנינו במשנה, ומורדין אותה אל נחל איתן, איתן כמשמעו קשה.

תנו רבנן מנין לאיתן שמשמעו שהוא קשה, שנאמר, איתן מושבך ושים בסלע קנה, הרי ^{מ-ב} שאיתן פירושו סלע,⁽⁴⁶⁾ ואומר, שמעו הרים את ריב ה', והאיתנים מוסדי ארץ, דהיינו שהאיתנים הם הרים של אבנים.

ותניא נמי גבי עגלה כי האי גוונא, דכתיב בה עול, אין לי שנפסלת אלא על ידי עול, שאר עבודות מנין, תלמוד לומר אשר לא עובד בה, ומשמע עבודה, מכל מקום, אם כן מה תלמוד לומר לשם מה נכתב שוב אשר לא משכה בעול ללמדנו, עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה, שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה.

ומקשינן ואימא אשר לא עובד בה כלל, עול פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, ונלמד שרק עול אין פוסל מידי אחרינא לא, ומתצינן אשר ריבויא הוא לרבות שגם שאר עבודות פוסלות אמר רבי אבהו בעי מיניה מרבי יוחנן, משיבת עול הפוסלת בעגלה בכמה שיעורה, אמר לי כמלא עול.

איבעיא להו מלא העול לאורכו או לרחבו, אמר להו ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיה, לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן משיבת עול שיעורה לרחבו וכמה הוא טפח. ומקשינן ולימא טפח, ולמה הוצרך לומר שהוא כשיעור עול לרחבו, ומבארין הא קמשמע לן שיעורא בעול טפח הוי, למאי

כשדה בור, ורש"י פירש קרקע סלעית, ובחגיגה [יט.] הוסיף שהיא בקעה בשולי הרים. והרשב"ם כתב [בב"ב נ"ה] שהיא קרקע מלאה צרורות ואבנים.

וביאר החנוך שאף שמדובר בקרקע קשה הוצרך הכתוב לאסור לזרעה, כי אפשר לזרעה על ידי הדחק.

והרמב"ם למד מכת קושיא זו שהכונה לנחל השוטף בחזקה, והמאירי הקשה עליו איך אפשר לזרוע בתוך הנחל, ותירץ שלהרמב"ם אסור לזרוע על שפתו, והמהרי"ק [בשורש קנ"ד] האריך לבאר השיטות, עיי"ש ובתוס' יו"ט.

45. כתב המאירי שלפי זה, אף אם ידוע שהחלל היה טריפה לפני שנהרג, עורפין עליו, שלא הניחוהו לעשות מצוות, ומוכח דלא כהמנחת חנוך שכתב שעורפין עגלה ערופה רק באופן שאם היה הרוצח נמצא היה חייב מיתה, ועל טריפה היה פטור.

ובמנחת קנאות כתב שדברי המאירי שייכים רק לדעת הבבלי שהזקנים אומרים שלא פטרנוהו בלא מזונות, אך לפי הירושלמי שלא פטרו את הרוצח מעונש, הרי אינו חייב על הריגת טריפה.

46. בתרגום אונקלוס ויונתן מתורגם נחל איתן

יחנן הבין שמדובר על להבא, שהרי מי כתיב אשר לא נעבד, והרי כתוב אשר לא "יעובד" ומשמעו להבא.

ומבארין תשובתו של כל אמורא לראיית חבירו, ורבי יאשיה, שלא הבין שיעובד הוא לעתיד, טעמו משום שנכתב בו "אשר" ולשון זה לשעבר משמע, ורבי יונתן, "אשר" בפרשה זו לא נאמר ללשון עבר, אלא ריבויא הוא לרבות לאסור בו כל עבודות וכדלקמן.

שנינו במשנה, ומותר לפרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים.

תנו רבנן, אשר לא יעבד בו ולא יזרע, אין לי לאסור אלא "זריעה", שאר עבודות מנין שאסורות בנחל אחר שנערפה העגלה, תלמוד לומר אשר לא יעבד בו, מכל מקום. אם כן מה תלמוד לומר ולא יזרע והרי זריעה בכלל שאר עבודות ולמה פירטה שוב, אלא לומר לך מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע, אף כל האיסור לא נאמר אלא בעבודה שהיא בגופה של קרקע, יצא סריקת פשתן וניקור אבנים שאינן בגופה של קרקע ומותרין לעשותן במקום שנערפה עגלה.

ומקשינן ואימא אשר לא יעבד בו כלל, ולא יזרע פרט, כלל ופרט. אין בכלל אלא מה

אחרים אומרים, מנין לאיתן שהוא ישן, (47) שקרקעיתו של הנחל ישנה, ולא שהובאה אליו קרקע חדשה ממקום אחר, שנאמר גוי איתן הוא, גוי מעולם הוא, דהיינו שקיים מאז ומעולם.

שנינו במשנה, ועורפין אותה בקופיין מאחוריה.

ומבארין מאי טעמא, גמר גזירה שוה "עריפה" עריפה" מהטאת העוף.

שנינו במשנה ומקומה אסור מלזרוע ומליעבד.

תנו רבנן אל נחל איתן, אשר לא יעבד בו ולא יזרע, ביאורו לשעבר שלא נעבד ולא נזרע, (48) דברי רבי יאשיה, והבין כך ממשמעות הכתוב אשר לא יעבד, כי "אשר" משמעו עבר, רבי יונתן אומר שהכתוב הולך על להבא שלא יעבדו בו ולא יזרעו בו אחר עריפת העגלה.

רבא אמר, על להבא כולי עלמא לא פליגי שודאי מדובר בפסוק, דכתיב ולא יזרע, ולא נכתב "ואשר" לא יזרע, כי פליגי אם כוונת הכתוב גם על לשעבר, רבי יאשיה סבר, מי כתיב ולא יעבד, והרי כתוב "אשר" לא יעבד, ומשמע שלא עובד בו עד עתה, ורבי

מה שאמר התנא שאף על פי שאינו איתן כשר, והעיקר ששוטף בחזקה. ועיין עוד ביאורים בנחל איתן [י"א ב', ה' ו'].

48. בתוס' יו"ט כתב שבמשנה משמע דלא כרבי יאשיה, שהרי שנינו שמקומה אסור מלעבוד ומלזרוע, ולרבי יאשיה אין איסור לעבוד להבא, רק לזרוע כדלקמן, ועיין בערוך לנר במכות כ"ב

והמלבי"ם והערוך השלחן ביארו שנחל הוא הנובע בימות הגשמים ופוסק בימות החמה, ולכן צריך לאסור בו זריעה בשעת היובש.

47. הרמב"ם בפירושו המשניות כתב וכבר פיארו איתן הוא קדמון, וביאר התוס' יו"ט שאף שמשמע מדבריו שקיימא לן כאחרים, לא פסק כך להלכה שצריך שיהיה ישן, שזה בכלל

ללמדינו שרוחצים ידיהם על מקום עריפתה של עגלה.

שנינו במשנה, ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו, וכי על לבנו עלתה שבית דין שופכים דמים, אלא באמרם ידינו לא שפכו את הדם הזה כוונתם לומר שלא בא לידינו⁽⁵⁰⁾ החלל הזה קודם שיצא מעירנו ופטרנוהו בלא מזונות. וכן כשאומרים ועינינו לא ראו, כוונתם שלא ראינוהו יוצא לדרך יחידי והנחנוהו בלא לוייה.

תניא היה רבי מאיר אומר כופין את מי שאינו רוצה ללוות את חברו לדרך, שיצא עמו ללויה,⁽⁵¹⁾ ששכר מצות הלוייה אין לה

שבפרט, ונלמד שרק זריעה אין, אסורה, ואילו מידי אחרינא לא, ואיך לומדים מלא יזרע לאסור כל העבודות שבגוף הקרקע. ומתצינין אשר ריבויא הוא, ומרבה כל העבודות שדומים לזריעה, בכך שהם בגוף הקרקע.

שנינו במשנה זקני העיר החיא רוחצין ידיהן כו.

תנו רבנן⁽⁴⁹⁾ וכל זקני העיר החיא הקרובים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל, שאין תלמוד לומר אינו דורשים כלום מתיבת "הערופה" ואם כן מה תלמוד ולמר לשם מה נכתב "הערופה", אלא

50. בסוגיין מבואר שהכוונה על החלל, אך בירושלמי אמרו שהכוונה על ההורג, שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא דין, ודברים אלו יכולים לומר רק מקני בית דין ולא זקני העיר שלא הוטל עליהם לדונן, אך למצוות ליווי חייבים לדאוג גם בית דין שחייבים לתקן שליחים וכדלקמן, וגם הזקנים שצריכים להשתדל בצרכי העיר ולזרוז את הבית דין לתקן.

51. ביאר המהרש"א שלא שייך לומר שכל מצוה שמתן שכרה בצדה אין כופין עליה, שכלל זה אמור רק במצוות ששכרן מפורש בתורה בצד הציווי כמו אריכות ימים על כבוד אם ואם. ובקרן אורה כתב ליישב על פי הרמב"ם בהל' אבל שכתב שכופין על הלוייה כמו על צדקה, והתבאר בתוס' [ב"ב ח: וחולין קו:]: שכופין בדברים ועוד, עיי"ש.

ועוד כתב המהרש"א, שלשכר אין שיעור, אבל ללווי יש שיעור כדלקמן, ולכן לא הוזכרה מצוה זו במשנה של אלו דברים שאין להם שיעור, שבה מדובר על שיעור המצוה.

שאמרו שם שלוקה הזורע בנחל איתן, ולא אמרו "החורש" כי חרישה מותרת לרבי יאשיה, ועיין חכם צבי [תשובה ל"ב].

49. בספרי שנינו וכל זקני העיר החיא, ואפילו מאה, לפי שאמרנו במדידה ג' או ה' יכול אף כאן תלמוד לומר וכל זקני, ורבינו הלל מפרש שמדובר על מאה זקני בית דין, ובבאר שבע כתב שהבבלי חולק על הספרי בזה, שהרי די ברוב בית דין אף להוראה ויש לחלק שבעשיית מצוה על בית דין אין זה כהוראה שהולכים אחרי הרוב, והמצוה על כולם.

ובמשך חכמה כתב שכיון שהלימוד מזקני העיר הקרובים אל החלל, ומשמע שכל אחד חייב ברחיצה כי הוא קרוב, ואמנם אם היה כתוב זקני העיר הקרובה היה די ברוב זקני העיר כי החיוב היה על העיר, אך כשהחיוב על הגברא לא הולכים אחר רוב.

והרמב"ם הביא דברי הספרי בזה הלשון, ובית דין של אותה העיר עם כל זקניה אפילו הם מאה, ומשמע שמדובר על הזקנים שאינם מבית דין, [ובפרטי הדין עיין בנחל איתן סימן י"ד, ג].

ומבארנין הראיה מכאן ששכר לוייה אין לה שיעור, והלא דברים קל וחומר, ומה כנעני זה שהראה להם את מבא העיר שלא דיבר בפיו ולא הלך ברגליו רק הראה בידו, גרם הצלה לו לו ולזרעו עד סוף כל הדורות, שאין למלאך המות רשות לעבור בעירם, אם כן נלמד שמי שעושה לוייה ברגליו, על אחת כמה וכמה ששכרו אין לו שיעור.⁽⁵⁵⁾

ומבארנין כמה הראה להם, חזקיה אמר בפיו עקם ורמז להם, רבי יוחנן אמר באצבעו הראה להם. תניא כוותיה דרבי יוחנן, בשביל שכנעני זה הראה באצבעו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות.

אמר רבי יהושע בן לוי, המהלך בדרך ואין לו לוייה יעסוק בתורה, שנאמר, כי לויית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך.

ואמר רבי יהושע בן לוי, בשביל ארבעה פסיעות שלוחה פרעה לאברהם, שנאמר ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אותו, ומבואר בתרגום ששלחם ללוותו. נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה, שנאמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ולא נגזר אצל מי

שיעור, שנאמר בתחילת ספר שופטים בעת שבאו בני יוסף לכבוש את בית אל ויראו השומרים מבני יוסף שרצו לכבוש את העיר איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבא העיר ועשינו עמך חסד. כי לא היה פתחה ניכר, שהיו נכנסים דרך עץ לזו למערה, ודרכו לעיר, וכתוב ויראם את מבוא העיר, ולקמן מבוארת הראיה מכאן לגודל שכר הלוייה.

וכעת מבארת הגמרא מה נתנו לו, ומה חסד עשו עמו, שכל אותה העיר הרגו לפי הרב ואותו האיש ומשפחתו שלחו,⁽⁵²⁾ וילך האיש ארץ החיתים ויבן עיר ויקרא שמה לזו היא שמה עד היום הזה.

תניא, העיר לזו שבנה אז, היא לזו שצובעין בה תכלת, היא לזו שבא סנחריב ולא כלבלה ולכן נאמר בה "עד היום הזה", שלעולם נשאר שמה עליה ואף שבא נבוכדנצר ולא החריבה,⁽⁵³⁾ ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה,⁽⁵⁴⁾ אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קצה עליהן ויצאין חוץ לחומה וכן מתים. כי מלאך המות שולט בהם בצאתם מהעיר.

54. בשפת אמת [החדש] הקשה שהרי בזהוהי פרשת תרומה מפורש שלזו מוכנה מששת ימי בראשית שלא ישלוט בה מלאך המות, ותירץ שלא היה שכרו שלא ימותו בה, אלא שימצא מקום זה ויותן חן בעיניו לגור בו ולזכות לאריכות ימים החלה במקום זה.

55. המהרש"א ביאר שגם האיש המראה את פתח העיר עשה מצות לוייה, שהראה להם את דרכם, ולכן ביארה הגמרא מה חסד עשו עמו אף שהוא פסוק מפורש, שרצו לבאר החילוק של

52. לעיל [לה:]: כתבו תוס' שאת רחב הצילו לפני המלחמה כשעוד לא חל דין לא תחיה כל נשמה, ואותם שרצו להשלים לא הרגו, וכאן צריך לומר שהחיו את האיש כמו את הגבעונים, שלא הרגו מי שאמרו לו שיחיה, מפני חילול ה' [הגר"ש אלישיב].

53. כתב במהרש"א שהאיש הבונה אותה, עשה בה את התחבולה שבעיר ממנה יצא, ונכנסו אליה דרך לזו למערה, וסנחריב ונבוכדנצר לא ידעו כיצד להכנס אליה, ולכן לא כלבלה ולא החריבוה.

עמו הרבה, (56) וכמה, אמר רב ששת עד פרסה, ולא אמרן אלא רבו שאינו מובהק, אבל רבו מובהק צריך התלמיד ללוותו עד שלשה פרסאות. (57)

רב כהנא אלויה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד בי ציניתא דבבל אזור בבבל שגדלו בו דקלים. כי מטו התם אמר ליה רב כהנא לרב שימי ודאי דאמרתו האם נכון מה שאומרים שהני ציניתא דבבל משני אדם הראשון איתנייהו, אמר ליה רב שימי אדכרתן מילתא דאמר רבי יוסי ברבי הנינא, מאי דכתיב בארין לא עבר בה איש

ישתעבדו, ובזכות הלוי השתעבדו בארצו, [מהרש"א ויעב"ץ, עי"ש שלא נשתעבדו אצל פרעה זה, שכבר מת] אמר רב יהודה אמר רב, כל המלוה את חבירו ארבע אמות בעיר, חבירו המתלוה אינו נזוק, אף כשיוצא לדרך. רבינא אלויה לרבא בר יצחק ארבע אמות בעיר, ובזכות זה אחר כך כשמטא לדייה דרבא בר יצחק היוזקא, ואיתציל.

תנו רבנן, הרב מלוה לתלמיד עד עיבורה של עיר, הולך עמו עד שבעים אמה ושייריים מבתי העיר. חבר מלוה לחבר עד תחום שבת, תלמיד לרב אין לו שיעור וצריך ללכת

תמה שהרי אדרבא ילוהו ד' אמות כדי להצילו מסכנת הדרך וכדלעיל, ולכן ביאר שעיקר הלוייה הוא להראותו הדרך שלא יטעה, וכיום שכל הדרכים מצוינים ומסודרים, אין צריך אלא ללוותו בעיר.

ובאהבת חסד [ח"ג פ"ב בהערה] הביא ראייה לסברתו, שלדברי הדרכי משה שמוחלין, קשה מסוגיין שכל שאינו מלוה ומתלוה כאילו שופך דמים, ומשמע שאין המתלוה יכול למחול, ודחה, שאינו יכול למחול על מצות הלוי שמצילו מהזק, אך יכול למחול על שיעור של חבר ורב, ולדבריו מובן מה שכתב הרמב"ם שהלוייה היא "חק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג", והיינו שהמצוה היא חק ואי אפשר למחול עליה, אך השיעור הוא חסד, ויכול למחול.

ובעמק ברכה [מצות גמ"ח שבגופו] כתב שהחזון איש אמר לו שכיום לא נהוג לדקדק בלוייה כיון שאין הולך יחידי, וכשהולכים או נוסעים הרבה אנשים יחד, כל אחד נעשה מלוה לחבירו. ונראה שכל דבריו רק על הלוי חוץ לעיר אולם על חיוב הלוי של ד' אמות לא מועיל לווי של היוצאים עמו, שהרי לוט ושרה

שכר לוייה שהוא קבל הרבה לאין שיעור ממה שקבלה רחב שהחביאה את המרגלים, ועל כך אמרו קל וחומר, שאם על לוייה ברמז בידו שאפשר לטעות בו, קבל כך, האומר בפיו את הדרך שלא יטעו, והמלוה ברגליו עד הדרך על אחת כמה וכמה.

56. ביאר הגרי"ש אלישיב שאף שאמרו שאין לו שיעור, היינו שגם אם ילך יותר מפרסה מקיים מצות לוייה כרבו, ואילו אצל כל אדם אחר תחום שבת אינו מקיים מצוה, ורב ששת בא לפרש כמה שיעורו למטה שחייב ללוותו לא פחות מפרסה, אך למעלה אין לו שיעור, וכעין זה כתב היעב"ץ.

57. בדרכי משה ובסמ"ע בסוף חושן משפט הביאו בשם מוהר"ש שכיום לא נוהגים בכל השיעורים הללו כי מוחלים על כבודם, אך צריך ללכת עמו עד שער העיר או לפחות ארבע אמות.

ובבאר שבע כתב שכיום כל הדרכים בחזקת סכנה מאד, ואין אדם חייב למסור עצמו לסכנה בעבור לוייה משום שחייך קודמין. ובעיון יעקב

והרשינו מאי "ונערים קטנים" הרי נער הוא גדול ולא קטן, אמר רבי אלעזר נקראו נערים, על שם שמנוערים מן המצוות, ונקראו קטנים, שהיו מקטני אמנה שהיו דואגים שנפסקה פרנסתם בגלל שריפא המים, ולא בטחו בה' שיזמן להם פרנסה באופן אחר.

ויש תנא שאומר, נערים גדולים היו, ובזבנו — ביזו את עצמם בהתנהגותם כקטנים.

מתקפה לה רב יוסף, איך משמע לדרוש כך מ"נערים קטנים", ודילמא קטנים ממש היו, ונקראו נערים על שם מקומם, שבאו ממקום שנקרא נעורן, מי לא כתיב וארם יצאו גרודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה, וקשיא לן איך שייך שתהיה נערה וקטנה, ואמר רב פדת, שהיתה קטנה ומוצאה דמן העיר נעורן, ואם כן יש לבאר כך גם בכתוב "נערים קטנים".

ומתרצינן התם בקטנה שנשבתה בידי ארם לא מפרש מקומה ואפשר לבאר שבאה מנעורן, אך הכא בנערים שהתקלסו באלישע מפורש מקומן, שבאו מיריחו. ובהכרח שנאמר נערים קטנים לדרשה.

ולא ישב אדם שם, וכי מאחר שלא עבר שם כלל היכן ישב, אלא, ביאור הכתוב, ארץ שגזר עליה אדם הראשון שתהיה מיועדת ליישוב, נתיישבה, ואילו ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון שתתיישב, לא נתיישבה לעולם, ולכן במקום זה גדלים מאז ומעולם דקלים, שכך גזר אדם הראשון שיהיה כאן יישוב דקלים ולא יישוב אחר. רב מרדכי אלוייה לרב אשי מהגרוניא ועד כי כיפי ואמרי לה עד כי דורא.

אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר, כל שאינו מלוח ומתלוח, (58) כאילו שופך דמים, שאילמלי ליווחו אנשי יריחו לאלישע לא גירה דובים לתינוקות, שהיו המלוחים גוערים בנערים שקילסוהו ולא היה מביא עליהם דובים, שכך היה המעשה, שנאמר, בצאת אלישע מיריחו אחרי שריפא בה את המים ויעל משם בית אל, והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר, ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרה, עלה קרה, ומבארין אמרו לו עלה שהקרתה עלינו את המקום, שהיו הנערים הללו מתפרנסים מהבאת מים טובים מרחוק לאנשי יריחו, שלא היה בעירם מים ראויים לשתייה עד שריפא אלישע את המים, ונפסקה פרנסתם.

בתורה, ולכן אמר שכל אדם חייב ללוות אחרים ברגליו ואת עצמו בתורה ואם אינו מלוח אחרים ואינו עוסק בתורה הרי הוא כשופך דמים. והמהרש"א ביאר כל שאינו מלוח, אף שהאורה מתלוח בלעדיו ואינו צריך לו כאלישע שלא היה צריך לווי, בכל זאת נחשב המלוח שופך דמים שאילו לווחו לא היה מגרה דובים לתנוקות.

הלכו עם אברהם, ובכל זאת היה בהם חיוב לווי, ומסתבר שדי בדי' אמות, וזה הוא המקור של ארבע פסיעות שלוחה פרעה, שאף שלוחו הרבה חיובו היה רק בדי' אמות — פסיעות. 58. בגמרא לא הובא מקור וטעם שהמתלוח נחשב שופך דמים, ובהגהות יד יוסף הביא בשם הגר"ח מוולאזין שרבי יוחנן סובר כריש לקיש שאמר לעיל שהבא בדרך ואין לו לוייה יעסוק

רב ושמואל חד אמר נס אחד היה בפרשה מ-א זו, וחד אמר נס בתוך נס.

ומבארנין מאן דאמר נס, סובר שאמנם יער היה שם, אך דובים לא הוו, ובאו בנס [כי אם היו ביער דובים היו הקטנים יראים להתקרב אליו – מהרש"א].

ומאן דאמר נס בתוך נס, לא יער ולא דובים הוו, והכל נוצר בנס רק כדי להעניש את הנערים, ומקשינן, אם נס הוא, ולחורו רק דובים ולא ליהוי יער, ולשם מה הוצרך לברא את היער שנחשב כנס לאלישע. ומתצינן, שהוצרך היער לדובים, כי בלעדיו לא היו תוקפים את הנערים, משום דבעיתי הדובים להתגרות באדם כשאין להם מקום קרוב לנוס, ולפיכך יצירת היער היא חלק מנס הדובים, שכולו נוצר לעונש הנערים. (א61) [והמהרש"א ביאר שאם לא היה

ויפן אחריו, ויראם, ויקללם בשם ה', (59) ומבארנין מה ראה, אמר רב, ראה ממש שבראייתו אותם פגע בהם, כדתניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל מקום שנתנו חכמים עיניהם, בו, בקפידא, חל במקום זה או מיתה או עוני.

ושמואל אמר, ראה שכולן נתעברה בהן אמם ביום הכפורים ונוצרו בעבירה, (60) ורבי יצחק נפחא אמר, בלורית ראה שיש להם כאמורים, ורבי יוחנן אמר, ראה שלא היתה בהן לחלוחית של מצוה, ומקשינן, אפילו אם בהם אין לחלוחית של מצוה, כיצד הרגם ודילמא בזרעייהו ניהוה הוה, ומתצינן, אמר רבי אליעזר שראה בנבואה שלא תהיה לחלוחית של מצוה לא כם ולא בזרעם עד סוף כל הדורות. (61)

ותצאנה שתיים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים.

אחד מהם שהתעברה ביום כפור, ולרבי יצחק, ראה אומה, שהלכו בדרכי האומות או כאמוריים.

61. כשמשה רבינו הרג את המצרי, נאמר שבדק וראה כי אין איש, ופרש"י שלא יתגייר אף אדם מזרעו, וביאר הגר"י למה הוצרך לבדוק, הרי המצרי חייב מיתה, וביאר שכיון שאינו חייב מיתה בידי אדם ואינו יכול להרגו בידיים אלא בשם המפורש, הרי בידיי שמים יש חשבונות וצריך לבדוק שאין חשבונות הבאים יצא ממנו זרע כשר, וכן יש לבאר כאן שהרגם בשם ולכן בדק שלא תהא לחלוחית מצוה בזרעם.

א61. בספר טעמא דקרא [עמ' קמ"ט] הביא בשם מרן הגר"י קנייבסקי זצ"ל שתמה הרי הדובים נבראו בנס, והלא ה' יכול לברא דובים שאינם זקוקים ליער, ולמה לו לברא גם יער בשביל

59. הקשה המנחת חנוך [רל"א] איך קללם אלישע בשם ה', והרי המקלל רשע שאינו עושה מעשה עמך פטור רק כשקללו בכינויין, אך המקללו בשם עובר בעשה של הוצאת שם שמים לבטלה, ואסור ובמיוחד קשה לפי ההמשך שאל היו רשעים אלא פגומים מלידתם. ובעמק ברכה [מנודה] תירץ שהיו חייבים נידוי על ביזוי תלמיד חכם, וכתבו תוס' [במועד קטן י"ד] שחייב נידוי דוחה איסור קללה, ואפילו בשם ה'. ועיין בקריינא דאיגרתא [ח"א מ"ז] מאמר נפלא בענין, ותכנון שאלישע קיים שליחותו כנביא לעמוד בפרץ נגד המזלזלים בה' ושלוחו, ובכל זאת נענש, כי אי אפשר לדון דיני נפשות בראיה בעלמא.

60. המהרש"ל ביאר שדרש מלשון "ויראם" נוטריקון "וירא אם". לשמואל, ראה אם של כל